

HANDELINGEN

VAN HET

Nederlandsch
Tandheelkundig Genootschap.

5de Serie, — 5de Aflevering.

Tachtigste Vergadering

(28ste Jaarvergadering) van het Nederlandsch Tandheelkundig Genootschap, gehouden te Utrecht, den 8sten Maart 1908.

Aanwezig zijn de Heeren: van der Hoeven, Hamer, Grevers, Kayser, Schoondermark, Greeter, B. Frank, Witthaus, Bölger, Schäfer, Stark (Rotterdam), Scholten, M. de Boer, van 't Wout, Duyvensz, Pestman Koning, v. d. Hoek, de Waard, Hooreman, Schutte, Bruske, J. Son, de Jonge Cohen, Coebergh en L. Frank.

Demonstratie van den Heer B. Frank over den Bonwill artikulator, waartegen de Heer Greeter een kort woord van repliek in 't midden brengt.

In aansluiting met deze voordracht vertoont de Heer Witthaus den Gysi-artikulator, tegen welks gecompliceerdheid de Heer Schutte eenige bedenkingen heeft.

De Heer Schoondermark werkt zonder artikulator, maakt eerst het bovengebit af, laat een plaat met wasrol in de onderkaak dragen, waarop de indrukken van het bovengebit worden geregistreerd, en maakt daarna het ondergebit.

De Heer Frank repliceert met een kort woord.

De Heer Coebergh vertoont een patiënte met geheel blootliggenden wortel van 3, een gevolg van sequestervorming na (of ten gevolge?) van een injectie door een derden persoon.

Hierna demonstreert de Heer Coebergh „Jameson's centrifugaal gietapparaat" voor 't maken van goudinlagen. Het wasmodel van de vulling wordt in gipsmassa ingebed, uitgebreid, het gipsvormpje in het gietapparaat gebracht, het goud vóór het gipsvormpje liggend tot smelten gebracht, waarna een sterk gespannen veer goud en gipsvormpje in snelle rotatie brengt, waardoor het goud in het vormpje wordt geslingerd.

De Heer I. J. E. de Vries spreekt over het vervaardigen van inlays als volgt:

M. H. de Voorzitter en M. H.!

Zeer gaarne gaf ik gevolg aan het verzoek tot mij gericht, een en ander te willen mededeelen betreffende „inlays" en de toepassing ervan in de conservatieve tandheelkunde.

Ik doe dit met te meer genoegen, waar mij zoodoende de gelegenheid geboden wordt eene methode van werken te bespreken, die zoo in alle opzichten onze aandacht verdient.

Er is wel geene bewerking in onze tandheelkunde, die van begin tot eind zooveel nauwkeurigheid, zooveel wilskracht eischt van den operateur als het maken en plaatsen eener goede inlay.

Slechts dan is het mogelijk eene vulling te maken, die èn in kleur èn in „fit" èn in vorm aan de strengste eischen voldoet. De inlay moet in *alle* opzichten nauwkeurig zijn: anders deugt ze niet. Wij hebben dan echter de zelfvoldoening, datgene gedaan te hebben, voor het behoud van tand of kies, wat in vele gevallen schier onmogelijk op eene andere wijze bereikt zou kunnen worden. Wij hebben het volmaakte in de tandheelkunde bereikt.

Denk ik in de eerste plaats aan de porselein-inlay, dan is het opmerkelijk, dat géén vullingsmateriaal zóó

spoedig door tal van collega's wederom werd losgelaten als dit. Teleurgesteld waren zij door de mislukkingen. Alsof één uitvinding zoo maar dadelijk tot haar recht komt zonder herhaalde proefneming of toepassing. Alsof „Ausdauer”, volhardend doorzetten, niet in dubbele beteekenis van het woord bij het maken van eene goede vulling past. De teleurstelling, of beter gezegd: de ontmoediging kwam daaruit voort, dat men zich de behandeling over het algemeen als eenvoudig, als uiterst gemakkelijk had voorgesteld. Eene caviteit zonder ondersnijdingen, tamelijk finirt, afdruk genomen, zoo goed of kwaad als 't kon, volgesmolten met porselein en het al dan niet nauwkeurig passend stuk zoo maar in de holte met cement vastgezet, zoo noodig daarna nog wat bijgeslepen en de behandeling was geschied. Dat de gevolgen dan niet konden uitblijven, spreekt vanzelf. Wenscht men evenwel met succes hetzij een porselein-, goud- of amalgaaminlay te maken, dan kan alleen bij uiterst nauwkeurige bewerking, gebaseerd op goede grondbeginselen, het verlangde resultaat worden verkregen.

Zorgvuldig heeft men te letten op de volgende vereischten:

1°. Voldoende separatie: Watten en gutta percha bewijzen hierbij de beste diensten.

Het gebruik van het zoogenaamde separeer-elastiek is zeer te ontraden. Men behoeft zelf slechts een oogenblikje een stukje tusschen de tanden gehad te hebben om het onaangename van een dergelijke behandeling te begrijpen.

2°. De caviteit in alle opzichten juist te prepareeren; hierbij vooral rekening houdende met de oclusie en het herstellen van het contactpunt.

Omtrent het prepareeren der caviteit zal ik niet in onderdeelen afdalen, doch mij slechts bepalen tot hoofdzaken.

Ten eerste heeft men er rekening mede te houden of men een inlay maakt in een matrix of zonder matrix.

Gebruikt men een matrix, die later weder verwijderd wordt, zooals bij een porselein-inlay, dan moet men er voor zorg dragen, dat de wanden der caviteit niet parallel loopen, doch divergeeren naar den uitgang der caviteit, daar anders de inlay aan de randen afwijkt, juist ter dikte van de gebruikte platina- of goudfolie.

Verder make men den bodem der holte steeds zoo vlak mogelijk. De vulling, naar een dergelijke caviteit gemaakt, zal dan geen moeilijkheden geven bij het inzetten, daar zij steeds op de juiste plaats zal komen.

Geen komvormige caviteiten dus.

Wel kan men van laatstgenoemde gemakkelijk afdrukken nemen, doch ook even gemakkelijk geraken dergelijke vullingen weder los.

Wat de approximale caviteiten in de voortanden betreft, breide men bij normale occlusie de caviteit steeds meer linguaal, dan labiaal uit. Het meest cervico-linguaal. Wordt bij normale occlusie op een dergelijke vulling een druk geoeffend van linguaal naar labiaal, dan zal de vulling zich onmogelijk kunnen verplaatsen, daar zij steeds tegen den labialen wand wordt aangedrukt. In het algemeen heeft men er dus voor te zorgen, dat in welke richting er ook druk op de vulling wordt geoeffend, deze steeds door den daartegenover liggenden wand ondersteund wordt.

Bij approximale holten in de praemolaren en molaren, breide men de caviteit steeds buccaal en linguaal uit en zorgte vooral voor een goeden „step” op het kauwvlak. Den cervialen rand make men zoo vlak mogelijk, zwak aflopend naar binnen.

Den hoofdvorm der caviteit verkrijg ik uitsluitend met de glazuurmessen en excavatoren aangegeven door

Prof. Black — en werk dezen verder af met carborundumsteentjes, gevolgd door houtjes voorzien van puimsteen en glycerine.

Dat het herstellen van de normale occlusie van groot belang is, blijkt duidelijk, wanneer wij nagaan welken invloed het verloren gaan van een enkel kauwvlak vaak oefent op de geheele occlusie. In de orthodontie zijn tal van gevallen bekend van abnormale occlusie, veroorzaakt door het op onvoldoende wijze herstellen, hetzij door eene vulling, hetzij door een kroon, van het verloren gegane deel van tand of kies. (Angle 97 '07.)

Van niet minder belang is het herstellen van het contactpunt. De bestgelegde vulling of inlay in een lege artis geprepareerde caviteit is waardeloos, wanneer niet het normale contactpunt, (niet contactvlak dus) hersteld wordt. De gevolgen liggen voor de hand en zijn legio. Men denke slechts aan het voortdurend gebruik van den tandenstoker, doordien de interproximale ruimte opgevuld wordt door spijsresten.

Dientengevolge gaat de interdentale papil terug — de tandhals komt vrij en wordt gevoelig voor temperatuursverschillen; als gevolg hiervan dentikelvorming — aandoening van het periodontium, pyorrhoea alveolaris, secundaire caries. Ten slotte wordt soms de geheele kaakhelft buiten werking gesteld, doordien zij ongeschikt is hare functie te verrichten. En toch wordt dit belang maar al te vaak over het hoofd gezien.

Door enkele collegae geschiedt dit, doordien zij niet voldoende doordrongen zijn van het groote belang en de voordeelen daaraan verbonden voor den patiënt.

Door anderen evenwel, doordien zij niet voldoende tijd aan de behandeling besteden. Het gaat natuurlijk veel vlugger om bijv. bij proximale caviteiten in prae-molaren en molaren het contactpunt geheel weg te slijpen

en onmiddellijk zooals de Engelschman dit uitdrukt: „to stop the cavity”, dan eerst langzaam te separeeren, vervolgens caviteit voor caviteit te prepareeren en op te bouwen, rekening houden met den anatomischen vorm van kies of tand en het herstellen van het contactpunt.

Maar dit kost tijd M. H. en dit zegt voor den Dollar-man veel. Zijn belang is het natuurlijk „to stop the cavity” in den kortst mogelijken tijd. Het publiek roemt hem om zijne vlugheid, zijne handigheid. — Doch laat ik niet afdwalen en ter zake blijven.

Het 3de vereischte is, een nauwkeurige afdruk in scherpe lijnen den vorm der caviteit, randen en gedeelten van den tand weergevende.

Een goeden afdruk van de holte kan men zich op twee manieren verschaffen nl. langs directen en langs indirecten weg. Overal waar men over voldoende ruimte kan beschikken en de wanden der caviteit flink bloot liggen, nemen men natuurlijk een directen afdruk der caviteit. Niet altijd mogelijk is ons dit evenwel bij defecten aan den tandhals der voortanden, buccale en proximale holten der praemolaren en molaren, wanneer het carieuse proces tot diep onder het tandvlesch reikt; 't is juist hier, dat de inlay de voorkeur verdient boven elke andere vulling.

Noch met die van goud, tingoud, tin, gutta of welk ander materiaal ook, kan men in genoemde gevallen zulke schitterende resultaten verkrijgen, als met een aan den cervicalen rand nauwkeurig aansluitende inlay. Geen andere vulling, beschut den tand met zooveel zekerheid tegen het optreden van secundaire caries.

Wat het afdrukken zelf betreft; ook hiermede heeft men niet veel moeilijkheden. Voor de porseleinvulling gebruik ik nog steeds goudfolie en beschouw dit als het beste materiaal hiervoor. Het is niet mogelijk om b.v. met platinafolie van dezelfde dikte, vooral van groote, diepe

en onregelmatige caviteiten zulk een mooien, scherpen, aan alle deelen der caviteit aansluitenden afdruk te krijgen, zonder ook maar de kleinste scheur in den bodem.

In die gevallen dus, waar de directe afdruk mij moeielijkheden veroorzaakt, verkies ik den indirecten afdruk. Soms combineer ik beide methoden. Indirecten afdruk verkrijg ik met behulp van Gilbert G. P. Perfection Compound.

Men legt hetzij een geheelen ring van nieuw zilver om de kies, hetzij een enkelen band tusschen cervicalen rand en naaststaande kies in. Bestrijke de caviteit met vaseline en drukke daarin onder langzaam stijgenden druk een conisch gevormd stukje gutta of Perfection Compound aan het bovineinde licht verwarmd in de vlam; houd het een oogenblik onder druk totdat het hard is, koel het daarna met koud water af. De aldus verkregen afdruk laat zich gemakkelijk verwijderen.

Thans gaat men over tot het nemen van den beet. Hiervoor gebruik ik gewone was, druk die in de caviteit, brenge het flink over het kauwvlak der te behandelen kies alsmede haar buurvrouw en laat daarna patiënt den mond sluiten.

Na de caviteit gevuld te hebben, liefst met gutta kan de patiënt ontslagen worden. Men maakt dan later in de werkplaats een model van gips, koper-amalgaam, of oxyphosphate of copper; met behulp van den genomen beet maakt men in gips een articulatoortje tot het bepalen der occlusie en contactpunt.

Al naar gelang het geval zich er toe leent, kan men dan overgaan tot het maken der inlay, hetzij van porselein, van goud of van amalgaam. Een en ander zal ik u aanstonds nader toelichten.

Nog een enkel woord over de inlays in 't bijzonder.

Slaan we het werk van Prof. Miller: „Lehrbuch der conservierenden Zahnheilkunde” op, en lezen we eens na

welke eischen deze stelde aan een ideaal-vullingsmateriaal, dan zult gij, de rij dier eischen nagaande, geen enkel ons ten dienste staand materiaal vinden, dat in zóó uitgebreiden zin aan alle vereischten voldoet als het porselein. De porseleinvulling beschouw ik dan ook nog steeds als de meest ideale, mits deze nauwkeurig vervaardigd wordt en geïndiceerd is.

De toepassing ervan heeft evenwel ook hare grenzen. Geïndiceerd acht ik deze in alle caviteiten der voortanden, verder in de praemol. en molaren, waar de vulling uit een aesthetisch oog wenschelijk is en dik genoeg gemaakt kan worden om weerstand te kunnen bieden aan de masticatie.

Bij diepen beet is de porselein-vulling dus zeer zeker te ontraden.

De goud-inlay verdient aanbeveling in alle disto-masticalc caviteiten der praemol. mesio- en disto-masticalc caviteiten der molaren. Verder tot het herstellen van de kauwvlakte der molaren. Bij kinderen, daar waar het de caviteiten betreft in de permanente molaren. Verder als steunpunt voor brugwerk enz.

Een correcte amalgaam-inlay behoeft niet onder te doen voor de goud-inlay, daargelaten de kleur — die minder mooi is, — de bewerking is veel gemakkelijker en minder kostbaar aan tijd.

Geïndiceerd acht ik deze in alle gevallen, waar c h a u n o s i s het noodzakelijk maakt, de caviteit uit te breiden beneden den cervicalen rand. Men kan in die gevallen dikwijls ook op de gewone wijze een cement-amalgaam-vulling maken; doch dit is niet te vergelijken met de amalgam-inlay. Het is waar, dat amalgaam zich gemakkelijk laat aanbrengeu daar waar men het wenscht, doch het verplaatst zich ook weder even gemakkelijk. Een vulling vlak bij of beneden den cervicalen rand, verliest veel van haar waarde indien deze niet geheel glad en nauwkeurig

in den rand overgaat. De geringste masticale druk is voldoende om gedurende het hard worden het amalgaam een weinig te verplaatsen en over den cervicalen rand te brengen. Komt patiënt dan terug om de vulling te laten afwerken, gij weet het allen, hoe moeilijk zulks dan is om dit met zekerheid gedaan te krijgen, daargelaten het onaangename van de bewerking voor den patiënt. Bovendien zonder matrix laat amalg. zich niet voldoende condenseeren. Een goede matrix in dergelijke gevallen aan te brengen, is lang niet altijd gemakkelijk, soms onmogelijk.

Verder verdient de amalgaam inlay aanbeveling in die gevallen, waar wij twee proximale caviteiten tegelijk wenschen te vullen, bv. mesio-approximal-masticale caviteit in een tweede molaar en disto-aprox. masticale caviteit in de eerste molaar. In dergelijke gevallen neme men indirecten afdruk, en den volgenden keer kunnen beide amalg.-inlays geplaatst worden met normale contour- en prachtig gepolijst contactpunt. Vervolgens is de amalg.-inlay op zijn plaats in molaren van zwakkere samenstelling met groote caviteiten, hetzij de pulpa al of niet geexstirpeerd is. Een amalg.-inlay met een goede cement-tusschenlaag doet hier beter diensten dan elke andere vulling; is zelfs verre te verkiezen boven een gouden kroon. Bovendien heeft men de satisfactie zijn patiënt op goede en gemakkelijke wijze doeltreffende hulp verleend te hebben. Ik geloof werkelijk dat 80 % der molaren, waar men anders zou overgaan tot het maken van een gouden kroon, op deze gemakkelijke wijze weder tot het uitoefenen hunner functie geschikt gemaakt kunnen worden. Pyorrhoea alveolaris, aandoening van het periodontium, het opvullen der interproximale ruimten, vaak het gevolg van het plaatsen eener gouden kroon, worden voorkomen.

Van veel waarde is verder de amalg.-inlay in die gevallen, waar wij gedwongen zijn een kroon te maken op een wortel-

stomp die diep afgebroken is onder het niveau van het tandvleesch. Na de gingiva weggedrukt te hebben, slijpe men met behulp van steentjes de overhangende randen weg, neme een indirecten afdruk en bouwe den wortelstomp op met amalgaam, dat als inlay bevestigd wordt.

Op geen andere wijze is het mogelijk een zoo nauwkeurige aansluiting te krijgen met mooie gepolijste randen.

Het maken van den band voor de kroon is dan zooals vanzelf spreekt, zeer gemakkelijk geworden.

Ik wensch niet verder uit te weiden over de voordeelen van de bewerking van het amalgaam buiten den mond verbonden. Nog een enkele opmerking betreffende het inzetten der vulling. Ondersnijdingen maak ik niet, noch in de vulling, noch in de caviteitswanden. In de caviteit niet, omdat de vorm van deze de bevestiging voldoende waarborgt. Bovendien ondermijnt en verzwakt men noodeloos de wanden.

In de vulling niet omdat de aansluiting geringer wordt en de laag cement zoo dun mogelijk moet zijn.

Meng verder het cement grondig, doch dun aan. Menige goede vulling komt niet op haar plaats, doordien het cement te dik aangeroerd werd. Verder bewege men bij het inzetten de vulling eenige malen op en neer in de caviteit, waardoor men zeker is, alle overtollige cement weg te drukken. Alvorens te eindigen wensch ik mijn hartelijken dank te betuigen aan Mej. Moens Jr. voor de mij verleende hulp, waardoor het mij mogelijk is mijne voordracht in bijzonderheden aanschouwelijk te maken. Voor de verleende aandacht betuig ik u mijn dank. Mijn taak zal ik ruimschoots beloond achten, indien ik Uw belangstelling heb mogen winnen, voor iets, dat onze tandheelkunde ten goede komt.

De heer de Vries demonstreert zijne methode, hierbij gebruik makend van de tang van Solbrig.

Ter middagvergadering wordt deze door den voorzitter geopend; met goedvinden der vergadering blijft de voorlezing der notulen achterwege.

Ballotage heeft thans plaats over de Heeren J. Rueb en A. J. Reyntjes, Tandartsen te Leeuwarden, wier candidatuur wordt ondersteund door de Heeren Schoondermark en Hamer, en van den Heer F. van Dantzig, tandarts in Rotterdam, wiens candidatuur de H.H. Sanders en Witthaus ondersteunen. Alle drie heeren worden met groote meerderheid als lid aangenomen.

De Voorzitter heet de beide Leeuwarder heeren welkom.

De Heer Witthaus stelt de vraag, of 't Genootschap nog tegen de opname van dames als leden gekant is. De Voorzitter zegt hierop thans niet te kunnen ingaan. Hij persoonlijk heeft er thans niets meer tegen: toen indertijd deze vraag aan de beslissing van het Genootschap werd voorgelegd, heeft hij zich er tegen verklaard, daar hij de destijds ook op ander gebied zoo sterke feministische strooming niet wilde aanwakkeren.

De heer Schoondermark wenscht den Heer Witthaus geluk met het antwoord van den Voorzitter, waarop de Heer Grevers er op wijst, dat niet de Voorzitter heeft gesproken, maar Dr. van der Hoeven.

Ingekomen zijn de volgende stukken:

1°. een schrijven van den Heer G. C. Bosch te Dordrecht, waarin hij het lidmaatschap van het Genootschap opzegt.

2°. Een missive van den tandarts Fenchel uit Hamburg met aanbod tot een voordracht over zijn experimenten met amalgamen.

Het bestuur heeft hierop geantwoord, dat vooralsnog het Genootschap geen gelegenheid zou hebben des heeren

Fenchel's ideeën omtrent dit onderwerp te vernemen, misschien later.

De heer Grevers wijst er op, dat hij de Heer F. bij een vroegere gelegenheid heeft gesommeerd de samenstelling van zijn amalgaam bekend te maken, wat door F. geweigerd werd. Een dergelijke handelwijze acht de heer G., die eens fabrikanten, maar niet verdedigbaar van een ethisch-tandheelkundig standpunt, waarop de Voorzitter verklaart, dat een dergelijke meening aan het bestuur zijn antwoord heeft ingegeven.

De heer Schutte ziet volstrekt niet in, dat Fenchel hiertoe verplicht kan worden geacht; hij vindt 't volkomen correct, dat F. de materieele voordeelen plukt van zijn inventie, en zou dit geen bezwaar achten op F's voorstel in te gaan.

De heer Grevers zegt, dat hij zoo ooit, thans verbaasd is over 's heeren Schutte's woorden en verwerpt nogmaals Fenchel's amalgaam als geheimmiddel.

De heer Schutte antwoordt: Wie onzer kent de samenstelling van tal van middelen, die we dagelijks gebruiken? van cementen, porceleinsoorten, amalgamen? een toestand, die trouwens ook in de medische wereld hand over hand veld wint.

De heer Schoondermark is van oordeel, dat men de zaak verkeerd inziet; als F. een methode aangeeft om iets bestaands te verbeteren, dan bewijst hij der tandheelkunde een dienst. Hij stelt voor, de zaak aan 't bestuur over te laten.

De Voorzitter zegt, dat het bestuur tegenover Fenchel zich vrijheid van handelen heeft voorbehouden.

3°. Schrijven van het lid den heer Hammes omtrent de wijze van uitgave der „Handelingen” van den volgenden inhoud:

Aan
het Nederlandsch Tandheelkundig Genootschap.

M. H.!

Om te bewijzen, dat voor de Handelingen van het N.T.G. toen ze door het Tijdschr. v. Tandh. tegen den kostenden prijs, werden geleverd, te veel betaald werd, behoef ik slechts na te zeggen, wat de voorzitter in de Maart-vergadering van verleden jaar sprak: „Of dat mogelijk is, weet ik niet, daar 't Tijdschr. v. Tandh., zelf lijdende onder te hooge onkosten, thans nog bezig is om met een *nieuwen uitgever voordeelijker contract te sluiten.*”

Dat er nog andere redenen waren, waardoor de kosten buiten noodzaak hoog werden, daarvoor behoef ik er slechts op te wijzen, dat van de 4de Serie, ik meen de 10de afl., 2 maal aan de leden is toegezonden, omdat de discussie niet juist was weergegeven.

Dat ook sommige platen evengoed op oeconomischer wijze afgebeeld hadden kunnen worden, daarover zijn wij het allen vrij wel eens.

Dat de uitgave volgens opgave van den Penningmeester in de laatste jaren gemiddeld f 250.— heeft gekost, kunnen we van hem zonder meer aannemen, *maar* dat deze prijs niet kan aangenomen worden als basis van berekening wat de Handelingen *moeten* kosten, zal u uit het voorgaande duidelijk zijn.

Dat de wijze, waarop verleden jaar de uitgave geregeld werd, er een is, waarbij het genootschap altijd het loodje legt, zal u eveneens duidelijk zijn, immers zoolang het Tijdschrift voor Tandheelkunde uit de Handelingen winst maakt, wij dus te veel betalen, zal het genegen zijn voor ons te drukken; ik vrees echter wanneer het omgekeerde het geval wordt, dat het spoedig bij ons op een nieuwe

regeling zal aandringen. Het is dus duidelijk, dat deze regeling voor ons altijd moet zijn de dure weg. En hoe duur het voor het genootschap *kan* zijn, blijkt uit de Handelingen van 't laatste jaar; terwijl het gemiddelde van de laatste 7 jaren, daarvóór was het altijd minder, bedraagt 135 pagina's, is het dit jaar slechts 71, kostende tegen gangbare drukkersprijzen *f* 67.— Onze noodlijdende kas schuift dus dit jaar aan het Tijdschrift v. Tandheelkunde een zoet winstje af van, zeg maar, *f* 130.—

Dat ook deze regeling niet bevorderlijk is voor den spoed blijkt weer dit jaar zeer duidelijk, terwijl toch vóór 3 maanden, juist gezegd vóór 12 weken, den gérant van het Tijdschrift voor Tandheelkunde de kopy werd ter hand gesteld, waren zelfs herhaalde aansporingen van den drukker en een telegram van den gérant van het Tijdschr. v. Tandh. niet in staat den leden de Handelingen vóór deze vergadering te doen toekomen. Hadden wij de uitgave in eigen beheer, ik geloof dat wij gemakkelijk op den drukker meerdere pressie konden uitoefenen.

Dat een regeling te treffen is, waarbij wij billijker onze Handelingen kunnen uitgeven, terwijl ze toch in het geheel in het Tijdschr. v. Tand. verschijnen, op voorwaarden waartegen het Tijdschr. v. Tandh. allermint financiële bedenkingen kan hebben, daarop wensch ik thans niet in te gaan. Ik geef slechts punten aan, zoo kort mogelijk, omdat ik dit schrijven gaarne in de Handelingen zag opgenomen.

Ik geloof echter dat een voorstel daartoe van den boezem der vergadering behoort uit te gaan. Het Bestuur bestaat straks geheel uit leden van de Red. van het T. v. T. en waar men de belangen van 2 vereenigingen gelijk heeft te behartigen, meen ik, dat het voor het Bestuur aangenamer moet zijn, wanneer het voorstel van de vergadering komt, immers een vermindering van onze kosten beduidt een ver-

minderung van de baten van het T. v. T. althans volgens de bestaande regeling.

Ik heb de eer te zijn Uw medelid

7 Maart 1908.

J. A. HAMMES.

De Voorzitter deelt mede, dat dit onderwerp op de laatste bestuursvergadering nog niet werd geacht voldoende te zijn voorbereid. Hij stelt voor een commissie te benoemen ter regeling van deze aangelegenheden, bestaande uit de heeren Hammes, Greeter en Stark.

De heer de Vries acht het gewenscht, dat een lid van de redactiecommissie van het Tijdschrift voor Tandheelkunde deel der te benoemen commissie uitmaakt.

De heer Schutte zegt railleerend, dat de winst van 't Tijdschrift voor Tandheelkunde niet groot is: het keert slechts 15% uit, en gelooft dat het T. v. T. graag deze schadepost kwijt wil zijn.

De heer Hammes meent, dat de heer Schutte buiten de orde gaat, 't is niet de vraag of het T. v. T. groote of kleine winsten maakt, maar of het Ned. Tandh. Genootschap billijker terecht kan.

De Voorzitter stelt voor den penningmeester van het Tijdschrift voor Tandheelkunde, den Heer Coebergh, uit te noodigen zitting te nemen in de commissie.

Aldus wordt besloten en de benoemde heeren laten zich hunne benoemingen welgevallen.

Als punt 8 der agenda komt aan de orde „volgens art. 46 bekrachtiging van het in de Octobervergadering gewijzigde artikel 29” de vergaderingen worden gehouden enz. . . . op den 2den Zondag in de maand Maart enz”.

De Voorzitter zegt, dat dit voorstel urgent is verklaard; er wordt alleen bekrachtiging verlangd.

De heer Schoondermark beschouwt de huidige op Zondag gehouden vergadering als een onwettige daad.

De Voorzitter voert hiertegen aan, dat niet tegen de wet is gezondigd; zoo de wet misschien niet goed is, dan dient men met voorstellen tot herziening te komen.

De heer Grevers meent, dat hier niet van een urgent geval kan worden gesproken.

De Voorzitter: „niet ik heb de zaak urgent verklaard, maar de vergadering.”

De heer Grevers betreurt het dat zoo weinig voor traditie gevoeld wordt. De Vrijdag had van oudsher een prerogatief, daar op dezen weekdag polikliniek werd gehouden, wat op Zondag niet het geval is en er bij menschen, die de geheele week gewerkt hebben, allicht weinig lust tot vergaderen bestaat. Terwille van den heer Schoondermark, die door lokale toestanden moeilijk op Vrijdag kan komen, is Woensdag als vergaderdag bepaald, maar zie: de heer Schoondermark schitterde door afwezigheid.

De Voorzitter sluit de discussie en doet stemmen opnemen: elf leden stemmen tegen, vijftien voor; dus verklaart hij de wijziging voor bekrachtigd.

De heer Schoondermark vindt voor zijn stadgenooten, die reeds den vorigen dag in stad moeten komen, in Utrecht weinig attracties en wenscht als vergaderplaats Amsterdam te zien aangewezen.

De heer Stark meent, dat volgens 't reglement de stemming over het voorstel tot wijziging niet de bekrachtiging in zich sluit, maar de voorzitter houdt zich aan art. 46 en zegt voorts dat het Bestuur de volgende vergaderplaats zal bepalen.

De heer de Boer stelt voor om aan den vooravond van den vergaderingsdag een avondvergadering te houden.

Punt 9. Verslag van de congrescommissie.

Namens de Commissie stelt de Voorzitter voor: te houden jaarlijks een tandheelkundig congres, onder den naam: Algemeen Nederlandsch Tandheelkundig Congres,

te houden in November; en te dien einde te benoemen een regelingscommissie, aan welke de plaats voor 't congres wordt overgelaten, op hetwelk alle tandheelkundige zaken zouden kunnen worden behandeld.

De heer D u y v e n s z zegt, dat in de commissie geen sprake is geweest het congres jaarlijks te houden, waarop de v o o r z i t t e r toegeeft zich hierin te kunnen vergissen. Wèl wenscht de heer D u y v e n s z, dat de commissie worde afgevaardigd met plein pouvoir, wat volgens de opvatting van den voorzitter zou beteekenen: zonder ruggespraak met de lichamen, die hen afvaardigden.

L. F r a n k verklaart zich tegen „plein pouvoir”; er moet alleen worden uitgemaakt of het congres jaarlijks zal worden gehouden of niet. De finantieele regeling moet niet aan één persoon worden overgelaten.

V o o r z i t t e r zegt: „dit was ook onze bedoeling”. Waarop hij 't eerste punt van het commissoriale voorstel aan de orde stelt.

De heer B r u s k e vraagt of ieder tandarts zal worden toegelaten, ook niet-leden van vereenigingen, wat de v o o r z i t t e r beaamt.

Het woord „jaarlijks” wordt geschrapt; na deze wijziging punt 1 aangenomen.

Bij punt 2 wordt voorgesteld, 't woord „algemeen” te laten vallen, zoodat de naam „Nederlandsch Tandheelkundig congres” zal luiden.

Punt 3. Zal het Congres in November gehouden worden? Zoo ja, in welk jaar, ook nog dit jaar?

De heer S c h o o n d e r m a r k wil alleen de wenschelijkheid uitspreken; om nog in November 1908 te kunnen vergaderen is de tijd van voorbereiding te kort. De V o o r z i t t e r stelt voor geen maand te noemen, wat wordt aangenomen.

ad. 4 stelt 't Bestuur voor alléén afgevaardigden te benoemen der groote vereenigingen.

De heer *Greeter* wenscht te weten of de Rotterdamse Tandheelkundige Vereeniging al of niet als „grootte” wordt aangemerkt; de *Voorzitter* noemt deze Vereeniging „plaatselijk”.

De heer *Duyvensz* voert tegen 't bestuurvoorstel aan, dat reeds aan plaatselijke vereenigingen o. a. te Leeuwarden is geschreven om mee te doen; wat de *Voorzitter* echter geen bezwaar acht. Hij stelt voor de heeren *Bruske* en *Bölger* af te vaardigen. *Bölger* echter denkt, dat voor hem 't nog niet aanvaarde secretariaat in 't komend jaar te veel bezigheden zal opleveren. Ook de heer *Stark* kan een benoeming niet aanvaarden. De heer *Schoondermark* stelt voor den heer *v. d. Hoeven*.

Deze en de heer *Bruske* accepteren.

ad 5 wordt bepaald, dat de plaats van congres aan de commissie wordt overgelaten.

ad 6 wordt aangenomen, dat alle onderwerpen op tandheelkundig gebied stof tot behandeling op 't congres kunnen opleveren.

De heer *Schoondermark* brengt nogmaals het „plein pouvoir” ter sprake: hij wenscht deze bevoegdheid slechts tot de zaken beperkt te zien, niet echter uitgestrekt over de financiën.

De heer *Kayser* is van oordeel, dat de kas van het Genootschap buiten beschouwing moet blijven.

De heer *L. Frank* stelt voor een subsidie van *f* 100.— ter beschikking der regelingscommissie te stellen

De heer *Coerbergh* zegt, dat volgens reglement de Commissie reeds vergoeding van reis en verblijfkosten heeft, terwijl de heer *Stark* meent, dat art. 33 reeds in de kosten voorziet. De heer *L. Frank* echter wenscht voor reis en verblijfkosten een limiet van *f* 100.— te zien genoemd, terwijl de heer *Schoondermark* zich principieel vóór een limiet, welke dan ook, verklaart. Op de vraag

van den heer de Vries of de kas f 100.— kan missen antwoordt de penningmeester toestemmend. Het voorstel van den heer L. Frank wordt nu aangenomen.

Punt 10 der Onderwijs-examencommissie komt thans aan de orde, de Heer Hammer brengt het volgende verslag uit:

De onderwijs-examencommissie hield dit jaar één vergadering. Zoo nu en dan blijkt het hoe goed het is dat deze Commissie diligent wordt verklaard, totdat het onderwijs-vraagstuk geheel geregeld zal zijn.

Soms doen zich kwesties voor, die met meer of minder spoed behandeld moeten worden.

Zoo is de Commissie nu bezig middelen te beramen op welke wijze het spoedigst in de werkelijk dringende behoefte vooral naar beter theoretisch tandheelkundig onderwijs kan worden voorzien en stelt zich vóór bij het nieuwe ministerie de noodzakelijkheid daarvan duidelijk uiteen te zetten.

De heer Coebergh vraagt of bekend gemaakt mag worden of het candidaats-examen in de medicijnen in de ontwerpwet zal worden verplichtend gesteld?

In antwoord op deze vraag zegt de heer Hammer, dat hij wel een verslag van de vergaderingen van de Genootschaps onderwijs- en examencommissie kan en wil geven, doch niet van *die* van de bij ministerieel besluit ingestelde commissie. Ik meen zelfs niet het recht te hebben mij daarover uit te laten.

Men kan niet te voorzichtig zijn, met het oog op mogelijke publicatien in Tijdschriften of dagbladen.

Toch wil ik den Heer C. wel mededeelen, dat de 3 leden van het Genootschap, die in deze Commissie zitting nemen naar hun beste weten en met overtuiging voor de belangen van het tandheelkundig onderwijs zijn opgekomen. U moet ook niet uit het oog verliezen, dat het bij een zóó heterogeen samengestelde Commissie niet alleen aankomt op groote toewijding, op ijver en kennis, maar vooral ook op *tact*.

Men moet weten te geven en te nemen. Niets toch zou voor de zaak ongunstiger zijn, dan een verdeelde opinie. Waar de onderwijsreorganisatie groote financiële offers zal vragen, moet men voor alles vermijden, dat de H.H., die over de toekenning der gelden zullen moeten beslissen, kunnen zeggen: de tandheekkundigen schijnen het onderling nog niet eens te zijn, hoe het onderwijs dient ingericht te worden, dus zullen wij nog maar een afwachtede houding aannemen.

De heer C o e b e r g h acht het mogelijk, dat het Ned. Tandh. Genootschap wijzigingen zou willen voorstellen en vindt het van belang, dat het Genootschap bijtijds kan ageeren, indien zulks noodig mocht zijn.

De heer H a m e r verzoekt de vergadering mee te gaan met het verslag der commissie.

Aldus geschiedt.

Punten 11 en 12 der agenda: Verslagen resp. van de Afdeling Utrecht en Fédération Dentaire Internationale bleven buiten behandeling, daar geen verslagen werden uitgebracht.

Als punt 13 kwam op de Agenda voor: het verslag van den Penningmeester, dat als volgt luidde:

Geachte Voorzitter en M. H.!

Met meer genoegen, dan in de laatste jaren het geval was, breng ik heden het finantieel verslag van het Ned. Tand. Genootschap onder uwe aandacht. Naar omstandigheden is de toestand der geldmiddelen niet ongunstig. Is dit te danken eenerzijds aan de ten vorigen jare gesloten geldleening, de 2de rentelooze leening door het Genootschap aangegaan en aan de verhooging der contributie, anderzijds heeft het bestuur de indertijd voorgestelde bezuinigingen doorgevoerd terwijl een derde factor zeker niet ongenoemd mag blijven n.l. de in de laatste jaren flinke toename van nieuwe leden, terwijl het aantal, dat ons vaarwel zeide tot slechts enkelen beperkt bleef. Het laat zich dan ook aanzien, dat wij aan

onze verplichtingen kunnen blijven voldoen zonder al te zeer onze kas van geldmiddelen te ontblooten.

Het overzicht der ontvangsten en uitgaven luidt als volgt:

1907—1908.

ONTVANGSTEN.	UITGAVEN.
Aan saldo 1906—1907	Aan Handelingen
" 1 achterstallig aandeel 2 ^{de} renteloze leening	" Dr. DENTZ, restant 1 ^{ste} ren- telooze leening
" 47 leden contributie	" uitlotting 4 aandeelen 2 ^{de} ren- telooze leening
" 2 leden entrée	" Secretaris
TOTAAL... / 377.85½	" de R. T. V.
	" personeel kliniek te Utrecht -
	" diversen
	" bestuurs- en commissieleden
	" reizen
	/ 740.59
	Aan saldo - 138.26½
	TOTAAL... / 878.85½

De begrooting voor het volgende jaar 1908—1909 is saamgesteld op de volgende wijze:

UITGAVEN.

Aan Handelingen.....	f 200.—
„ bestuurs- en commissieleden- reizen	30.—
„ drukwerken en bureaustkosten -	30.—
„ aflossing 2 ^{de} renteloze leening -	150.—
„ aan diversen en onvoorziene uitgaven.....	50.—
	<u>f 460.—</u>

ONTVANGSTEN.

Aan saldo 1907—1908.....	f 138.26½
„ contributie en entree leden . -	499.—
Totaal..	<u>f 637.26½</u>

zoodat het vermoedelijk saldo f 177½ zal bedragen.

Een volledig overzicht brengt mede, dat ik nog eenige cijfers noem welke betrekking hebben op den stand der 2de rentelooze leening, welke oorspronkelijk f 800.— groot was.

Aldra kon dit bedrag verminderd worden met f 75.—, aangezien een onbekende zijn 2 aandeelen als geschenk wenschte te zien beschouwd, wat eveneens het geval was met het aandeel van collega M. de Boer, welke, hier aanwezig, zeker wel uit ons aller naam den dank zal willen aanvaarden voor den bewezen steun tijdens den finantieelen crisis aan het genootschap verleend.

Bovendien werd in het afgelopen jaar voor een bedrag van f 100 aan aandeelen uitgeloot, zoodat de leening gereduceerd is tot f 625.—.

De namen der houders der uitgelote aandeelen zijn: Dr. v. d. Hoeven, P. Coebergh, de Jonge Cohen en Witthaus.

Onder de begrooting 1908—1909 komt eene post voor à f 150.— voor uitloting aandeelen, zoodat het komende jaar, indien geen onverwachte groote uitgaven onze kas bedreigen, de leening beperkt zal worden tot een bedrag van f 475.—.

Ik heb gezegd.

De heeren Stark en Kayser, door den voorzitter uitgenoodigd den toestand der kas na te gaan, brachten gunstig rapport uit.

Het verslag van den secretaris maakte punt 14 van de agenda uit.

Verslag van den Secretaris over het jaar 1907.

Het Genootschapsjaar telde in den aanvang 3 eereleden, 1 buitengewoon lid en 45 gewone leden. In de Maartvergadering trad toe de Heer van Hasselt te Batavia en in de Octobervergadering de Heer Son te Haarlem, in 't geheel dus 47 gewone leden. In den loop van het

jaar verloren wij door den dood ons hooggeacht eerlid Prof. Miller, door den voorz. in waardeerende woorden herdacht.

Door 't bedanken van den Heer Bosch te Dordrecht eindigde 't jaar met 2 eereleden, 1 buitengewoon lid en 46 gewone leden. Het ledental is dus, hoewel niet zoo snel als in de beide voorafgaande jaren, toenemende.

Van onze leden herdacht de Heer B. Frank zijn 25-jarig jubilee als tandmeester en Dr. Dentz zijn 40-jarig jubilee als doctor chirurgiae.

In aanmerking genomen, dat onze vereeniging zich over het geheele land uitstrekt, mogen we zeggen dat de vergaderingen goed bezocht werden; de Maartvergadering telde 25 leden en 5 gasten; de Octobervergadering 26 leden en 3 gasten.

De zomervergadering kon bij gebrek aan sprekers niet gehouden worden.

Op huishoudelijk gebied valt over 1907 niet veel te rapporteeren, in de laatste bijeenkomst bleek dat de vergaderdag in Maart op algemeen verlangen op een Zondag gesteld moest worden.

Gelegenheid om zich naar buiten te uiten werd het gezelschap niet geboden.

Wat de wetenschappelijke werkzaamheden betreft valt te vermelden dat op de Maart-vergadering de Heer Dr. van der Sande, off. v. gez., op uitnoodiging van het bestuur de welwillendheid had te spreken over het gebit der Papoea's en in de Octobervergadering, eveneens op verzoek van het bestuur, de Heer Rubbrecht van Brugge over de behandeling van het onregelmatige gebit.

Verder werden voordrachten gehouden door de H.H. B. Frank over de systematische opstelling van het kunstgebit, Grevers over den groei der kaken, Hamer over alopecia areata en tandlijden, Dr. van der Hoeven

over resorptie van wortels van blijvende tanden, en Herckenrath over collegialiteit. Verder werden demonstraties gegeven door de H.H. Fuyt, B. Frank, Grevers, Coebergh en de Boer.

Aan het einde van mijn verslag ben ik tevens gekomen aan het einde van mijn secretariaat.

Toen ik voor twee jaren mij de keuze tot secretaris liet welgevallen, was dat niet omdat ik zoo gaarne vergaderingsverslagen opmaak, of convocatiebiljetten schrijf en drukproeven corrigeer; op aangenamer en voor mij nuttiger wijze kan ik mijn vrijen tijd besteden, maar omdat ik meende dat men, lid zijnde van een vereeniging en geroepen een functie te bekleeden, zonder geldige redenen zich daar niet aan behoort te onttrekken. En had men mij andermaal voor deze functie gewenscht, ik geloof, dat ik mij nog 'n maal disponibel had gesteld, ofschoon mijn bezigheden wel eens bezwaarlijk tijd lieten voor het genootschapswerk, zooals dezen zomer door bijzondere omstandigheden, het geval was.

Toch, zoolang ik het werk gedaan heb, heb ik het ook met lust gedaan.

Nu men echter gemeend heeft het secretariaat aan betere handen te kunnen toevertrouwen, moet ik zeggen dat het mij een aangename verlichting is, ook weer eens vrij te zijn.

Ik heb mijn functie te kort waargenomen om op groote dingen te kunnen bogen, toch moet ik op een paar zaken wijzen. Toen onze penningmeester zijn klaaglied aanhief over den stand der kas, heb ik vrijwillig afstand gedaan van den stenograaf, die de genootschapskas telkenmale $\pm f$ 25.— kostte. En daar de Handelingen, naar ik meen, daaronder in correctheid niet behoeven te lijden, zoo hoop ik dat mijn opvolger in 't belang van 't genootschap bereid zal gevonden worden datzelfde spoor te volgen.

Een tweede zaak is deze: ik heb ervaren, wanneer men een beroep doet op de bereidwilligheid der sprekers om er voor te zorgen dat de voordrachten op den dag der vergadering persklaar aan den secretaris kunnen overhandigd worden, men met het complete vergaderingverslag naar huis kan gaan en de Handelingen met bekwamen spoed kunnen verschijnen; behoudens de vertraging die de uitgave kan ondervinden bij de Red. van het Tijdschr. v. Tandh. waarvoor de secretaris natuurlijk niet aansprakelijk is. Ofschoon ik in de 2 jaren daarover niet te klagen heb gehad, zoo moet ik toch tot mijn spijt zeggen dat de laatste Handelingen nu ongeveer 3 maanden in handen van het Tijdschr. v. Tandheelkunde berusten en dat het mij trots herhaalde aansporing van den drukker, niet mogelijk is geweest voor het expireeren van mijn secretariaat den leden de Handelingen te doen toekomen.

Door langere discussies aan de sprekers ter inzage op te zenden heb ik mij aan den regel kunnen houden: geen veranderingen in de kopy wanneer ze klaar is voor den drukker. Wat tijd en geld bespaart.

Aan de Bestuursleden moet ik mijn dank brengen voor de aangename wijze waarop ik met hen heb samen kunnen werken.

Eenzoo mijn dank aan de beide heeren die mede de redactie voor de Handel. vormen voor hun verleende hulp.

Ter gelegenheid van de installatie van het nieuwe Bestuur (punt 15) sprak de Voorzitter de volgende woorden:

Mijne Heeren!

Wij zijn thans genaderd tot de installatie van het nieuwe Bestuur. Het is mij een genoegen in de gelegenheid te worden gesteld U mijne erkentelijkheid uit te

spreken voor het vertrouwen in mij gesteld om wederom voor een jaar uwe vergaderingen te mogen leiden. Ik hoop, dat ik uwe verwachtingen niet zal teleurstellen en mijnerzijds geef ik U de verzekering, dat ik mijne beschikbare krachten gaarne ten dienste zal stellen van het Genootschap en Uwe belangen zoo goed mogelijk zal trachten te behartigen.

Het is mij een genoegen te mogen constateeren, dat bijkans het geheele vorige bestuur Uw vertrouwen heeft mogen behouden en ik ben er zeker van, dat hun ijver en enthousiasme voor het Genootschap niet zullen verflauwen en ook zij wederom hunne beste krachten zullen inspannen om Uwe belangen te dienen.

Slechts één lid van het oude bestuur, en wel het gewichtigst lid, zag zich tot mijn spijt genoodzaakt ons te verlaten. Ik betreur dit, omdat ik onzen secretaris heb leeren waardeeren als iemand, die zich heel veel moeite gaf om de belangen van het Genootschap te bevorderen. Méér dan een der andere bestuursleden was hij de man, die den berooiden finantieelen toestand van onze kas in orde trachtte te brengen en ook daadwerkelijk er toe bijgedragen heeft om, waar het mogelijk was, bezuinigingen aan te brengen. Hij was het, die ons de uitgaven voor een stenograaf deed besparen door zelf een verslag van het verhandelde op te maken en hij was het, die het drukloon van onze Handelingen wist te beperken door het verhandelde zoo beknopt mogelijk op te nemen en zorg te dragen, dat geen onnoodige correctiekosten op onze rekening kwamen. Ziet, mijne heeren, dit zijn stille deugden, die wij, als bestuursleden, in onzen Secretaris hebben leeren waardeeren. Met volkomen erkenning van het recht der leden om de functies van het secretariaat aan andere handen toe te vertrouwen, indien het meerendeel der leden zulks wenscht, had ik toch gaarne gezien, dat een kieschere wijze gevonden was en men ons

medebestuur lid in de gelegenheid gesteld had voor het secretariaat te bedanken. Edoch, gedane zaken nemen geen keer! en ik heb op onze laatste bestuursvergadering met genoeg kunnen constateeren, dat het bij onzen geachten Secretaris geen wrok heeft gezet tegen het Genootschap. Integendeel, nog krachtiger dan vroeger is hij nu ook in de weer geweest om bezuinigingen voor te stellen en onze finantiën weer op gezonden basis te vestigen.

Ik hoop, dat ik mijnen medeleden de overtuiging heb kunnen schenken, dat ik geen ijdele woorden bezig, wanneer ik den Heer H a m m e s dank zeg voor hetgeen hij voor het Genootschap gedaan heeft en de hoop uitspreek, dat hij nog lange jaren dezelfde belangstelling voor onze vereeniging zal blijven betoonen.

Mag ik thans den nieuwbenoemden Secretaris verzoeken zijn plaats aan de bestuurtafel te komen innemen?

Waarde Bölger! Met vertrouwen begroet ik U hier op dezen post, omdat gij reeds gedurende lange jaren de bewijzen hebt gegeven, dat gij het vereenigingsleven in het algemeen een warm hart toedraagt. Herhaaldelijk hebt Gij getoond, dat Gij, niettegenstaande Uw drukke werkkring tijd wist te vinden om de belangen van het vereenigingsleven te dienen en wij wenschen ons geluk, dat Gij Uwe werkkraft en Uw tijd thans hebt willen beschikbaar stellen voor het Genootschap. Met de verzekering, dat gij in de overige bestuursleden welwillende medewerkers zult vinden, verzoek ik U thans het Secretariaat te willen aanvaarden.

Thans was aan de orde punt 16, n. l. een voordracht van den heer B. Frank „Critische beschouwing over Prof. Turner's tandstelling-theorie”.

In het onder bovenstaanden titel verschenen leerboek,

uitgegeven in 1907, wijdt Prof. C. T u r n e r een afzonderlijk hoofdstuk aan „The selection, arrangement, and articulation of Artificial teeth”.

Dat ons hierin duidelijk en zakelijk tal van wetenswaardigheden worden medegedeeld, waarborgt ons de naam van den schrijver.

Aan den eenen kant kan ik de lezing en bestudeering van het door hem op uiterst keurige wijze bewerkte onderwerp niet anders dan warm aanbevelen. Aan den anderen kant echter reken ik 't mij tot plicht, ernstig te waarschuwen tegen een lijdzaam aannemen en navolgen van eene methode, die ons op magistrale wijze wordt aangeboden, doch geenszins op wetenschappelijke gronden is gebaseerd.

Dit laatste aan te toonen is het doel van mijn beschouwing.

Voor de opstelling van kunstgebitten, die uit den aard der zaak individueel moeten zijn, hebben we gegevens noodig, welke wij trachten te verkrijgen door een nauwkeurige studie van de stelling van het gebit, de gewrichts-inrichting en de omliggende deelen. Dit is dus de studie van de wetenschap van de verhouding van het gebit tot het hoofd; in engeren zin van de verhouding van de kaken tot het hoofd, en van de tanden tot de kaakbeenderen.

Tal van autoriteiten hebben zich sinds 50 jaren toegelegd op de oplossing van het tandstellingsvraagstuk. Dat geen van allen daarin geslaagd is, bewijst ons, dat de kennis van bovenbedoelde wetenschap, die in hoofdzaak eene anatomische is, tot nu toe ontoereikend is geweest.

Zoolang dit ontoereikende niet aangevuld wordt — en hiernaar heb ik in Prof. T u r n e r's werk vergeefs gezocht — zal dan ook het tandstellingsvraagstuk niet in bevredigenden zin opgelost worden.

Wie het werk van T u r n e r leest krijgt echter den indruk dat alle moeilijkheden reeds uit den weg zijn geruimd. Op pag. 406—409 komt een korte beschrijving voor van

de articulatoren van Bonwill, Walker, Parfit, Christensen en Grittman. Turner komt tot de conclusie dat geen dezer articulatoren anatomisch correct is. (Dat hij zeer betwijfelt of er ooit wel een articulator zal ontworpen worden, die in staat zal zijn de individueele kaakbewegingen volkomen juist te reproduceeren, lezen we op pag. 470, linea 36.)

Vóórdat hij deze conclusie trok, zou het zijn nut hebben gehad als Prof. T u r n e r *alle* gebreken, die den articulatoren aankleven de revue had laten passeeren. (Terwijl hij goed had gedaan na zijn conclusie mee te deelen, welke de wetenschappelijke gronden zijn, waarop hij twijfelt aan 't tot stand komen van een correcten Anatomischen Articulator.)

Wel wijst Prof. T. er op, dat de Walker en Christensen verstelbaar zijn, dat de gereproduceerde kaakbeweging in den Grittman constant is, en dat de condyli in den Bonwill zich langs horizontale assen bewegen, wat in strijd is met de anatomische bevindingen, maar over de verdere gebreken zwijgt hij.

Ik zou dit in deze beschouwing òòk doen, ware het niet, dat T u r n e r voor zijn arbeid speciaal den articulator van G r i t t m a n gebruikt, waardoor hij den indruk vestigt, dat deze op voldoende wijze aan de eischen, welke wij aan een anatomischen articulator mogen stellen, beantwoordt.

Dat dit geenszins het geval is, bewijzen de volgende gebreken welke — naar mij uit mijn onderzoekingen gebleken is — den Grittman-articulator aankleven.

1°. In den Grittman-articulator glijdt elk der veronderstelde condyli langs een hellingvlak van 9°, 't geen gemakkelijk aan den articulator te meten is.

't Ligt voor de hand dat de Grittman-articulator onmogelijk in staat kan zijn de *individueele* kaakbewegingen te reproduceeren, waar de condyli zich in den articulator langs een *constant* hellingvlak bewegen. Voor ieder speciaal

geval is van een „gemiddeld” hellingvlak geen heil te verwachten.

2°. In den Grittman-articulator is de intercondylaire afstand een *constante*.

Dit is geheel in strijd met wat wij in de natuur vinden. Ik heb in mijn collectie onderkaken van volwassen personen, waarbij de intercondylaire afstand van 7—9 centimeter varieert. Bij zulke groote verschillen kan van een gemiddelde afstandsbeplating geen sprake zijn.

3°. In den Grittman-articulator liggen de condyli op *gelijke* hoogte. In de natuur is dit slechts zelden het geval, daar de rami ascendentes der onderkaken gewoonlijk asymmetrisch zijn (T ö r o k).

4°. De Grittman-articulator laat alleen toe de gipsafdrukken (kaakgedeelten) door middel van S n o w's face-bow over te brengen in verhouding tot een paar inconstante punten, (n.l. de meest laterale punten der condyli).

Dit nu is zeer incorrect. Aan een zoo gecompliceerd gewrichts-apparaat zijn in de bewegelijke deelen geen aanhoudingspunten te vinden. Voor een correcte overbrenging had S n o w zijn aanhoudingspunten in de vaste deelen van het hoofd moeten zoeken.

Indien ik nu ten slotte opmerk, dat in den Grittman absoluut geen rekening gehouden is met den meniscus en de eminentia articularis, (die in ons kaakmechanismus toch zeker een rol van beteekenis vervullen), dan blijkt dunkt mij, duidelijk genoeg, hoezeer deze articulator te kort schiet om aan de eischen — welke wij aan een anatomischen articulator mogen stellen — te kunnen beantwoorden.

Dit blijkt nog duidelijker indien we bedenken, dat in het natuurlijk gebit de oclusievlakken der praemolaren en molaren, *elk voor zich*, in een specialen compensatieboog liggen ten behoeve der laterale contactverschuivingen, en dat de sagittale compensatie bogen (bogen van S p e e)

individueel sterk uiteenloopen, ja, zelfs beiderzijds aan een en dezelfde onderkaak onderling verschillen.

Waar ik meen te moeten veronderstellen, dat al deze anatomische bijzonderheden Prof. T u r n e r bekend zijn. daar is het mij een raadsel dat hij zich bij zijn arbeid van den Grittman-articulator bedient en het gebruik daarvan aan leeraren en studenten aanbeveelt. Ik laat trouwens aan den aandachtigen lezer over, de wijze te beoordeelen waarop hij zulks doet: op bladzijde 409 regel 6 lezen we: „dat de superieure mechanische constructie, de gemakkelijkheden in gebruik, en 't feit dat hij gebruikt kan worden in combinatie met de face-bow van S n o w, in 't bijzonder den Grittman aanbevelingswaardig maken”.

Ik had veeleer verwacht dat Prof. T u r n e r zijn veto over deze soort articulators zou hebben uitgesproken. Dit ware een spoorslag geweest tot het verder zoeken naar een correcten anatomischen articulator, of, indien deze niet te vinden ware, naar een anderen weg tot oplossing van het tandstellingsvraagstuk.

't Blijkt dat men nog steeds naar een beteren articulator zoekende is. In „the Dental Review” September 1907, wordt onder de rubriek „nieuwigheden” „The S n o w-articulator” aangekondigd, in de beschrijving kenmerkend „Occluding frame” genoemd. Als ik 't goed begrepen heb, heeft S n o w voor dit toestel, dat veel op den Grittman lijkt, de constante beweging van den Grittman veranderd in een verstelbare, terwijl hij daarbij de „bite gauge” van C h r i s t e n s e n (die getracht heeft de individueele condylusbanen te bepalen door een beet te nemen met naar voren geschoven onderkaak) heeft overgenomen.

Ook van dit toestel, dat onmogelijk aan het doel kan beantwoorden, alleen reeds omdat de intercondylaire afstanden individueel sterk verschillen, heb ik geen groote verwachtingen.

Ik heb zelf lang naar een goeden articulator gezocht en ben daarbij tot de overtuiging gekomen dat alle articulatoren van een wetenschappelijk standpunt, verworpen moeten worden. Met dusdanige gebrekkige instrumenten kunnen wij ons op 't standpunt der hedendaagsche wetenschap niet vereenigen.

Het staat voor mij vast dat het tandstellings-vraagstuk langs wetenschappelijken weg, in andere richting zal moeten worden opgelost. Is dit eenmaal geschied, dan zou achteraf kunnen blijken, of 't wel noodig is een articulator te gebruiken bij de opstelling van 't kunstgebit.

Voor mij staat het vast dat een articulator beslist onnoodig is.

Keeren we nu terug tot de methode, aangegeven door Prof. Turner. Uit zijn stellingstheorie blijkt, dat hij trouw blijft aan Bonwill's principe, „het tandstellings-vraagstuk langs mechanischen weg op te lossen.” Hij stelt zijn opstellingstheorie afhankelijk van den gewrichts-articulator, met het bewustzijn dat dit toestel incorrect is. Dat in een dergelijk toestel de individueele stelling niet bepaald kan worden, geeft Prof. T. gretig toe op pag. 470, in de eerste regels van het afzonderlijke hoofdstuk, „Trial of the Dentures”. Hierin worden ons de middelen aan de hand gedaan om de eenmaal in den Grittman-articulator tot stand gebrachte (constante) opstelling in de individueele om te zetten. Het kunstgebit moet door het passen in den mond aan eene revisie onderworpen worden. De patiënt moet met 't kunstgebit contactverschuivingen uitvoeren, zoowel lateraal als sagittaal. Hierbij zal dan moeten blijken, welke occlusievlakken bij de verschuivingen in de richting hunner afzonderlijke compensatie-bogen, 't contact verliezen. Te dien opzichte moet dan eene correctie worden aangebracht.

Eilieve! gesteld eens dat dit mogelijk ware, waartoe

diende dan de opstelling in en dòòr den beweegbaren Grittman-articulator? Tot het verzekeren van een onderlinge verhouding der boven- en onderkaaksafdrukken kunnen we ons eenvoudigerwijze bedienen van verlengstukken van gips. 't Komt mij voor, dat de *revisie in den mond* de belangrijkste factor is van Prof. Turner's opstellingsmethode, en dat daarbij de articulator als zoodanig slechts zeer geringe diensten zal bewijzen.

Het gebruik van den articulator wordt bepaald bedenkelijk, als wij lezen, wat Prof. Turner ons mededeelt in 't hoofdstuk: „The technique of the setting of the bicuspid and molar teeth.” We zien hierin hoe Prof. T. de gegevens voor de opstelling van een *individueel* gebit betreft op het mechanisme van den Grittman-articulator en niet — zooals het behoorde — op de individueele natuurlijke gewrichtsinrichting.

Het is goed gezien van Prof. T., dat hij een afzonderlijk hoofdstuk wijdt aan de opstelling der praemolaren en molaren; waaraan wij om redenen van functioneelen aard de grootste zorg te besteden hebben.

't Is daarom zeker van belang, eens na te gaan, of de juistheid van deze opstelling in Prof. Turner's methode wetenschappelijk voldoende gewaarborgd is.

Prof. T. plaatst voor de opstelling van een kunstgebit, waarvoor hij slechts acht-en-twintig tanden en kiezen bezigt, het allereerst de zes boven-voortanden op de vooraf geprepareerde onderkaaks-schablone. Daarna plaatst hij, in correcte verhouding tot die fronttanden aan iederen kant de beide praemolaren. Hoe die *correcte verhouding* echter bepaald moet worden, wordt ons door Prof. T. *niet* medegedeeld. Wel zegt hij (op pag. 466 regel 7), dat de bovenste praemolaren in hun bepaalden stand met betrekking tot de onderkaaks-wasschablonen geplaatst moeten worden. Maar dit zegt niets, omdat de verhouding dier onderste

wasschablone tot eenig deel van ons hoofd niet bepaald is. Hier ontbreken dus de *betrouwbare gegevens* voor de opstelling der bovenpraemolaren, en dientengevolge ook die voor de opstelling der onder-praemolaren, die natuurlijkerwijze in occlusie met hun antagonisten opgesteld moeten worden.

Op pag. 465 regel 8 vestigt Prof. T. onze aandacht op de verhouding die er bestaat tusschen de kroonknobbellingte, overbeet, compensatiecurve en condylusbaan. Hij zegt er uitdrukkelijk bij „dat die verhouding individueel in het kunstgebit moet overgebracht worden.” De vraag is nu, hoe bepaalt T. die verhouding, en hoe brengt hij deze individueel op het kunstgebit over? Dit zou moeten blijken uit de volgende zinsnede (pag. 465 regel 11) die woordelijk vertaald, luidt: „Wanneer de gips-afdrukken dus correct geplaatst zijn in een articulator, die in staat is de individueele kaakbewegingen na te bootsen, de condylusbanen geregistreerd zijn, en de articulator zóó gesteld is, dat hij deze kan reproduceeren, dan moeten de praemolaren dusdanig opgesteld worden, dat de kroonknobbellingte, overbeet en compensatieboog daarmede overeenstemmen.”

Prof. T. heeft dus eerst te zorgen, dat wij in het gelukkig bezit gesteld worden van zoo'n ideaal articulator, alvorens we in de verhouding tot de mechanische gewrichtsinrichting daarvan een gegeven voor de opstelling der praemolaren kunnen zien.

Eenige regels verder lezen we: „Daar de overbeet geregeld moet worden in overeenstemming met de kroonknobbellingte en den compensatieboog, nadat deze zijn vastgesteld, moeten deze beide factoren harmonieeren met de condylusbaan.”

We hebben dus allereerst na te gaan, in welke verhouding de lengte der kroonknobbels volgens Prof. T. tot den overbeet staat, en hoe die door hem bepaald wordt. Hierover laat T. zich niet uit, wat het vermoeden wekt, dat van deze

verhouding hem niets bekend is. Hoe dan hiermede rekening te houden??

Ook is 't mij een raadsel, hoe wij rekening moeten houden met den compensatieboog, die door Prof. T. evenmin individueel bepaald wordt.

Nog raadselachtiger is mij de bijvoeging, dat deze beide factoren in harmonie gebracht moeten worden met de condylusbaan, dus met de gewrichtsinrichting van den Grittman-articulator.

Mijn oordeel over Prof. T u r n e r's opstelling der molaren kan niet veel gunstiger zijn. Men leze zelf slechts wat hij hierover meedeelt. De quintessence van zijn opstellingsmethode in deze is, dat hij de molaren naar achteren toe hooger laat oploopen, en telkens met den Grittman-articulator manoeuvreert, totdat zij in contact verschuiven.

Van een plaatsbepaling der molaren op den gipsafdruk vinden we niets.

Tengevolge van de asymmetrie van de rami ascendentes der onderkaak verschillen rechter-en linkerstelling van het gebit onderling. Wil de patiënt de molaren zoowel rechts als links in contact kunnen verschuiven, dan moet met dit verschil rekening worden gehouden. Dit doet Prof. T. niet, hij maakt er zelfs geen gewag van.

Hiermede meen ik te kunnen volstaan, in de overtuiging, duidelijk genoeg te hebben medegedeeld, wat ik in Prof. T u r n e r's werk, dat ons overigens zooveel goeds en nuttigs aanbiedt, waard is ernstig bestudeerd te worden, en in geen boekenkast van wie zich op tandheelkundig terrein bewegen, mag ontbreken.

De heer G r e v e r s wil een misverstand uit den weg ruimen: In de Ned. Tandh. Vereen. is gezegd, dat hij (Gr.) voor F r a n k metingen heeft verricht; dit is niet het geval wél heeft G r e v e r s metingen gedaan, waaruit blijkt

groote asymmetrie tusschen linker en rechter kaakhelft.

Als punt 17 komt een korte mededeeling van den heer B. Frank: „Een verbeterde methode van beet-nemen”.

't Bepalen van den beet, in minder fraai Hollandsch kortweg 't „beetnemen” genoemd, is vaak zeer moeilijk.

In den normalen rusttoestand van de onderkaak sluiten de tandrijen niet op elkaar. Het is dus noodig dat de patiënten een zekere beweging met de onderkaak maken, om deze in den occlusiestand te brengen. Dit vereischt eenige inspanning, althans eenige aandacht, die zij gewoonlijk aan de bewegingen van de onderkaak niet schenken. Alvorens tot 't „beetnemen” over te gaan, is 't dus dienstig eenige vooroefeningen te laten maken. Ten einde niet te veel tijd tusschen deze oefeningen en 't nemen van den beet te laten verlopen, en ook al om met één stel wasschablonen te kunnen volstaan, zetten we deze eerst in, zoodra we overtuigd zijn dat de patiënt weet hoe hij de onderkaak in den occlusiestand moet brengen, en laten hem daarin den beet deponeren.

Geschiedden de vooroefeningen zonder eenigen weerstand, bij het nemen van den beet hebben de kaken den weerstand van het was, dat we wel zacht, maar toch niet al te zacht maken, te overwinnen. Deze onverwachte weerstand geeft veelal een ongewenschte afwijking aan de kaakbeweging, en veroorzaakt dan een incorrectie in den stand. De kracht, die bij 't nemen van den beet in was wordt uitgeoefend, is vaak zóó groot, dat 't noodig is de wasschablonen van metaaldraden te voorzien, om te verhinderen, dat ze uit elkaar worden gebeten. Bovendien zijn de vlakken waarop ze in den mond steunen vochtig en glibberig, zoodat het volstrekt geen zeldzaamheid is dat de wasschablonen onder den bedoelden druk een verschuiving ondergaan, die de juiste bepaling van den occlusiestand vrijdelt.

Ten slotte heeft het was 't groote bezwaar dat 't onder het afkoelen vrij sterk inkrimpt.

Al deze bezwaren brachten mij er toe de volgende modificatie aan te brengen.

Ik prepareer de wasschablonen, maar hoog die van de onderkaak in de molarensteek niet op met was, doch met zacht aangeroerd (met zout gemengd gips, en laat de kaak, nadat de boven- en onderschablonen in situ zijn gebracht, in den occlusiestand brengen. Hierbij wordt niet de minste druk uitgeoefend, zoodat de voor-oefeningen aan het doel beantwoorden, en de schablonen niet verschuiven. We laten de kaken in rust, tot het gips behoorlijk verhard is, wat ongeveer 1 tot 1½ minuut in beslag neemt. De volumenverandering die de gipsmassa bij de verharding ondergaat is slechts zeer gering.

Ik heb deze methode in een reeks van gevallen met de oude vergeleken. Ik prepareerde telkens een dubbel stel wasschablonen, met de grootste accuratesse gelijk aan elkander. De onderkaaksschablone van het eene stel bedeelde ik met gips, die van het andere met was. Met beide stellen nam ik dan den beet. Nu bevestigde ik met behulp van den gipsbeet de kaakafdrukken in mijn „ontvang-ger”, en verving daarna den gipsbeet door den wasbeet. 't Bleek dan telkens, dat de wasbeet ruim beweeglijk tusschen de kaakmodellen lag. De afwijking van de occlusievlakken bedroeg gemiddeld 1 m.M.

Daar het nemen van een goeden beet van zoo groot gewicht is voor de opstelling der prothesen, komt 't me gewenscht voor dezen in 't vervolg met behulp van gips te nemen.

De heer v. d. H o e k vraagt van welk materiaal de Heer F r a n k schablonen maakt; v. d. H. gebruikt baseplate. Hoe gebruikt F. de gips in de buurt der molaren?

De heer B. Frank licht dit toe: hij legt grooten nadruk op 't maken van vooroefeningen.

De heer L. Frank raadt aan zéér weinig gips te gebruiken.

De Voorzitter dankt den heer B. Frank, waarna hij gelegenheid geeft den heer de Vries vragen te stellen naar aanleiding van zijn 's ochtends gehouden voordracht met demonstratie.

De Heer Hamer vraagt van welk metaal de Vries inlagen maakt: uitsluitend goud?

De heer de Vries zegt Klewe's inlay-metal nog niet te hebben gebruikt: misschien zou dit boven amalgaam inlagen de voorkeur verdienen wegens zijn constante samenstelling.

De heer Coebergh meent te mogen vermelden, dat de firma Tholen het Jameson's apparaat vrij van invoerrechten en vracht welwillend heeft beschikbaar gesteld: hij zelf gebruikt de Solbrig'sche tang. Het groote beginsel van extension for prevention zou hiermee juist zoo mooi tot zijn recht worden gebracht. Hij wijdde een woord van grooten lof aan de vullingen, die we van 's heeren de Vries' patiënte in den mond zagen.

De heer L. Frank neemt aan, dat Klewe's metaal geen kwik bevat, waarmee de hieruitvoortspruitende gebreken van amalgaamvullingen kunnen worden ondervangen.

De heer de Boer noemt de demonstratie van den heer de Vries den „Schlager" van het program; de resultaten van zoo'n demonstratie werpen hun heilzame vruchten af voor de praktijk. Goudkronen zijn dikwijls oorzaak van pyorrhoea, zijn vaak overbodig en aan hen, die zich schuldig maken aan noodloos kronen-plaatsen, zou de beschouwing van de Vries' inlagen wèl besteed zijn. Echter weet de Boer uit ervaring, hoeveel moeite het kost om 't tot een behoorlijke hoogte te brengen.

De heer B ö l g e r vraagt: of de V r i e s afdruk neemt met afdruklepeltes en of hij de groote inlagen reeds als brug-bevestiging heeft gebruikt.

Hierop antwoordt de heer de V r i e s, dat hij nieuw-zilverstrookjes gebruikt om het afdrukmetaal in proximale holten aan te drukken. Hij raadt het gebruik van groote bruggen af en versterkt kleine bruggen door platina-draad met iridium; de inlage wordt voorzien van een „Step” waardoor ze vastligt.

De heer S c h u t t e is 't met B ö l g e r eens, dat iedere molaar een zekere bewegelijkheid in de alveole heeft; dus is ook de inlage aan 'n zekere vibratie onderhevig en daarom acht ook hij het mogelijk, dat de inlay, fungerend als bruguiteinde zou kunnen worden losgewerkt. Hij denkt dat dit de ondergang is van veel brugwerk.

De heer de V r i e s repliceert, dat brugwerk met oordeel moet worden aangebracht; in 't algemeen dient vooral bij dergelijk werk een mondholte geheel in orde te worden gebracht b.v. geen frontbrug zonder occlusie in de buurt der molaren.

De heer H a m e r vraagt: hoe maakt U een gipsartikulation met een caviteitmodel van oxyphosphate of -copper?

De heer de V r i e s expliceert, dat hij het oxyphosphate-of-copper modelletje omgekeerd in den afdruk zet en dan de artikulationmodellen giet. Koperamalgaam kan ook worden gebruikt, maar wordt langzaam hard.

Op het bezwaar van den heer W i t t h a u s, dat de porceleinranden zouden kunnen worden afgebeten, zegt de V r i e s dat men geen dunne porcelevullingen moet maken en deze goed moet bakken. Iedere porceleinsoort heeft slechts één smeltpunt, waarbij de groote sterkte en homogeniteit worden verkregen.

Naar aanleiding van dit gezegde verwijst B ö l g e r naar de uitspraak van B y r a m, dat ieder porcelein smelt

ver beneden zijn smeltpunt, als de temperatuur maar zéér lang inwerkt.

De heer G r e v e r s zag bij S.S.W. het bakken van kunsttanden: aan het eigenlijke bakken ging eerst een „biscuit” stadium vooraf. Zóó wil de heer de V r i e s ook ons porcelein werk behandeld zien.

De heer J. J. S o n vraagt of B r e w s t e r een onderlaag porcelein in den handel brengt, waarop de heer de V r i e s bevestigend antwoordt; J e n k i n ' s porcelein echter bestaat uit één massa.

De heer v. d. H o e v e n vraagt: als ik een molaar heb opgebouwd met amalgaam, kan ik dan daarover heen een goudkroon maken? De heer W i t t h a u s verklaart dit slechts voor ondoenlijk na 't gebruik van koperamalgaam.

Als vrije mededeeling brengt de heer de B o e r een geval ter sprake van een patiënt, die een Schiltsky-obturator droeg die oorsuizingen verwekte, waarschijnlijk door tubaafsluiting; daar van de velumkaoutchouk niet kon worden afgevijld, werd besloten een nieuwen obturator te maken. Twee bicuspidatenresten waren nog aanwezig: de linker werd voorzien van een stift en kap op welks palatinale helft een metalen cylinder werd gesoldeerd; hierover kwam een kap met porceleinvulling; de andere bicuspis werd opgebouwd door kap met facing. Deze twee droegen het metalen beugelframe over 't palatum, aan welks achterzijde een spiraalveer een klos droeg van Berlijn-zilver met zwarte kaoutchouc. Deze werkwijze is meer hygiënisch, dan 't gebruik van de weeke Schiltsky-rubber.

Hierop vraagt de heer J. J. S o n de meening der vergadering over een geval van een 31-jarig persoon, waar nog een temporeaire caninus aanwezig was. 1 was pijnlijk met periodontitis verschijnselen. Zou nu 3 als geretineerde tand oorzaak kunnen zijn?

Dr. v. d. H o e v e n raadt aan gebruik te maken van

den inductiestroom en een Röntgen-opname te maken.

De heer H a m e r vertelt van een patiënt wiens tand los ging staan zonder plausible reden: u.q.f. bracht H. in 't wortelkanaal perubalsem. Later verwijderde patiënt zelf den tand wegens resorptie. Op een plaatje met stift gemonteerd werd de naartuurlijke tand toen weer geplaatst, wat volgens den heer Schutte goede resultaten kan geven: hij kent een geval, waar 'n dergelijke tand reeds 15 jaren dienst doet.

Na 'n aanmerking van den heer Witthaus over 't hinderlijke rooken der heeren zegt de voorzitter zich niet bewust te zijn, dat in een vorige bijeenkomst is besloten een rook-verbod uit te vaardigen. Echter deelt hij volkomen het bezwaar en zegt toe de hand aan het verbod te zullen houden.

Hierna sluit de v o o r z i t t e r de vergadering.
